

gického řetězu. Tímto článkem nemůže být střanc. *faisant*, které vykazuje nepřízvučnou dvojhlásku místo jednoduché samohlásky. Náš názor je, že výraz zprostředkovala románská noričtina nebo panonština. Centrem romanizace těchto krajů bylo totiž město Aquileia, hlavní obchodní a vojenské středisko mezi Jadranem a Alpami. Pokračováním jeho latiny (prarománštiny?) je furlanština, pro kterou je příznačná konsonantická epiteze, zejména po nosové souhláse: lat. *homo*: > frl. *omp*, lat. *iuvēnis* > frl. *zovint*, lat. *pl: num* > frl. *planc* /'plank/, lat. *lignum* > frl. *lencj* /'lentj/ (Francescato, 1966, s. 218). *Pha: sia: nus* má v dnešní furlanštině podobu *fasan* /fa'zan/ „bažant“. Tvar konzervativnějších nářečí *fašan* /fa'zan/ plně odpovídá vývoji, jak jej známe z furlanštiny, kde -sj- > -ž- > -z-. Proto pro vyměšlou noričtinu či panonštinu předpokládáme podobu *fa'žant, která se mohla dostat do jazyka Slovanů a Germánů usazených v provincii a přilehlých oblastech, odkud pak pronikla i do jazyků jejich sousedů. Na rozdíl od V. Machka (1968, s. 49; za upozornění děkujeme Euboru Králíkovi) se tedy nedomníváme, že toto latinské slovo proniklo do češtiny prostřednictvím střední horní němčiny.

Varhany je pomnožné substantivum přítomné i ve slovinštině a v ukrajinštině, dále srov. stč. *vorhany*, r. náf. a strus. *vargán*, pocházející z latinského neutra plurálu *organa* „hudební nástroj, zvláště pak vodní varhany“ (> řečt.) (Calonghi, 1962, sl. 1918). Ještě před přijetím do češtiny však v tomto slově musela proběhnout diftongizace krátkého *o* v zavřené přízvučné slabice. A právě tento jev je jedním z hlavních dělítek mezi furlanštinou a italštinou. Proto se nám nezdá nutno vycházet z románského **arganum* ani ze středofec. *'arganon* (Machek, 1968, s. 677), která nevysvětluje počáteční *v-* – pro vyměšlou noričtinu či panonštinu považujeme za nejpravděpodobnější podobu **wargana*. Lat. *organa* (s významem „zemědělské nářadí“; Calonghi, 1962, sl. 1918) pokračuje ve frl. fem. sg. *vuvarzine* „pluh“, což předpokládá přechodný mezistupeň v podobě **orgina*

Z uvedených etymologií můžeme vydedukovat některé pravděpodobné charakteristické rysy fonologického vývoje románských jazykových útvarů v provinciích *Noricum* a *Pannonia*, které by stálo za to důkladněji prozkoumat. Oba výše uvedené rysy odpovídají situaci známé z furlanštiny, totiž tendenci k epitezi po nazálách a diftongizaci krátkých vokálů ve všech pozicích. Nepojednali jsme zde o morfologické stránce výpůjček, ale koncovka -y a ženský rod u pomnožného substantiva *varhany* jsou pro romanistu také zajímavým znamením.

3.2 De Dardel poznamenává, že jazykový vývoj se dost brzy odlišil na evropské pevnině od vývoje na ostrovech a poloostrovech (De Dardel, 1994, s. 6). Další důležité dělení proběhlo, když došlo k redukci skloňování na dva pády. V rumunštině nastal protiklad mezi nominativem–akuzativem na jedné straně a genitivem–dativem na druhé. V oblasti Katalánska až po Furlansko (Cadorini, rkp.) zůstaly nominativ pro podmět a *cas régime* (*casus obliquus*)

pro ostatní větné členy. Ale o území mezi těmito bloky, kde se právě musela nacházet hranice mezi východní a střední pevninskou Románií, nevíme nic.

Na Balkáně se ještě možná nacházelo další seskupení, které mohlo ovlivnit jihoslovanské jazykové útvary. Známe už dávno potíže se zařazením dalmatštiny, vyměšlé od minulého století. De Dardel se tímto jazykem nezabýval, teprve nové romanistické pojetí by mu mělo věnovat náležitou pozornost.

Většinu zainteresovaného území obývají slovanské národy. Stopy skloňování by se měly najít hlavně rozbořením chování částí slov s větší morfologickou hodnotou při přijetí do nového idiomu. Ale pomůže i určit, s kterými jazykovými oblastmi jsou vztahy užší. Mohla by se případně rozebírat i slovní zásoba.

Na příklad sln. *miza*, chrv. *miza* (istrijská nářečí) „stůl“ pocházejí z lat. *me:nsa* skrze tvar */*méza*/ (Rocchi, 1990, s. 233–234). Ale nejbližší románský jazyk, v němž latinský výraz pokračuje se stejným významem, je rumunština: *masa*. Proto různí lingvisté navrhli jiné etymologie prostřednictvím horní němčiny (Miklosich, 1886, s. 198) anebo církevního prostředí (Grad, 1973, s. 198–204). Nám se však zdá snažší myslet tu na románské substratum či adstratum, které se pro toto slovo shoduje s rumunštinou.

4. De Dardelův návrh je zajímavý i z pohledu diachronické typologie. Většinou pozorujeme, že v jazycích pádů ubývá a často pády vůbec mizí. Prarománština jako kreolský jazyk také nejdříve potlačila latinskou jmennou morfologii. Potom ale na evropské pevnině vybudovala novou soustavu s třemi pády, kterou pak románské jazyky postupně zrušily. Proč?

Dokud nezodpovíme tuto otázku, nemůžeme bezpečně přijmout novou představu o průběhu jazykové romanizace. Slavisté, kteří se zabývají jazyky s bohatou jmennou morfologií, by nám v tomto mohli pomoci. Proč slovanské jazyky neztratily skloňování? V čem pády překáží? Nenastává v dnešní době náhodou určitý sklon ke zjednodušení, třeba díky návalu přejatých slov? Jaké problémy může tu představovat překlad severoamerického seriálu plného nových osobních jmen? Můžeme to porovnat s provincií Římské říše, kde každý rozhovor v latině narážel neustále na místní jména, osobní jména, označení předmětů z druhého jazyka?

A jaké výhody přinášelo vybudování pádové soustavy? Co asi v tom směru působilo nejvýrazněj? Stačí tu myslet na ustálení klasicistických návyků, jak navrhuje De Dardel?

Proč bulharština nebo mekdonština už nesklonují? Mluví tu někdo o možné kreolizaci? Vykazují tyto jazyky nějaké výrazné tendence k syntetičnosti (flexivosti, aglutinaci)?

To jsou některé otázky, které napadají romanistu pokoušejícího se odhalit v typologicky odlišných jazycích i rozdílné podmínky pro vyjádření a snažícího se proniknout do procesů, jež vedly k přeměně latiny v seskupení románských jazyků.